Цана асобнага нумару 2000 м. п.

ПАДНЯТЫ СЬЦЯГ

аднаднёўка

Вільня, Чацьвер, 16-га жніўня 1923 г.

Яшчэ адзін голас...

У нашых газэтах ня раз інфармавалася аб выступленьнях Прусаў, Чэхаў і нават „саюзнае" францускае прэсы проці недапусьцімае ў конституцыйным гаспадарстве польскае палітыкі ў адносінах да нацыянальных меншасьцяў. Цяпер да гэтага згоднага пруска-чэска-францускага хору далучыўся голас англійскага парлямэнцкага дзеяча і дыплёмата, праф. Сімпсона, б. супэрарбітра ў палюбоўным судзе, што разсудзіў нядаўна спорку паміж Літвой і Латвіяй.

Праф. Сімпсон, як паказавае „Gazeta Warszawska", надрукаваў у найвялікшай англійскай газэце „Times" абшырнае пісьмо, „поўнае гвалтоўных напасьцяў на Польшчу".

„Кажа ён дaслоўна, што рада паслоў сваей пастановай у справе ўсходніх граніц Польшчы зацьвярдзіла рад нічым неапраўданых крокаў польскага захватніцтва. Робіць закід палякам, што, дзеля апалячаньня Вільні і ваколіц яе, палякі перад плебісцытам завялі сыстэму тэрору, абапёртага на забойствах і напасьцях. Вінаваціць Гюманса за староннасьць яго ў польска-літоўскай спорцы на карысьць француска-польскага пункту гледжаньня".

Мы ня маем аўтэнтычнага тэксту пісьма праф. Сімпсона і карыстаемся пераказам яго на страніцах эндэцкае газэты. Але і гэтага хваце, каб уявіць сабе настроі і пагляды кіраўнічых кругоў Англіі. Бо трэба ведаць, што голас праф. Сімпсона мае вялікую вагу і послух: праф. Сімпсон быў сябрам англійскае мірнае дэлегацыі на Вэрсальскім конгрэсе, вельмі цікавіўся ўжо тады беларуска-літоўскімі справамі, паважна знаёміўся з палажэньнем і імкненьнямі беларускага народу і належыць да найлепшых у Англіі знаўцаў нашага адраджэнскага руху.

Ня будзем уваходзіць у ацэнку заявы праф. Сімпсона: „крытыкаваць" яе—пад той час, як беларусы ў межах Польшчы пазбаўлены магчымасьці здаваленьня нават самых прымітыўных культурна-нацыянальных патрэб, — мог-бы хіба толькі пан міністар заграцічных спраў, Сэйда, — ведама, ex officio, або міністар асьветы, пан Гломбінскі, каторы ў сваёй прамове ў Сойме давёў цыфру беларускіх школ на звыш два міліёны беларусаў пад Польшчай ажно да... 44, дый то ў сваім выабражэньні, бо нават такой мізэрнай лічбай школ у роднай мове мы тут пахваліцца ня можам.

Зусім зразумела, што польскія паступовыя кругі пачалі голасна гаварыць аб тым, што думаюць пацііху і самі эндэкі: што аднымі галаслоўнымі запярэчаньнямі ня зьменіш пагдядаў пруськага, чэскага, францускага і англійскага грамадзянства па польскую палітыку ў нацыянальных справах. У намяры 24 „Н. С." быў падрукаваны голас газэты „Kurjer Polski", якая сур'ёзна стаўляе на парадку дня пытаньне аб нацыянальных меншасьцях.

Трэба спадзявацца, што падобным-жа да прыведзеных выступленьняў замежных прыяцеляў і ворагаў Польшчы **бічом** для польскага нацыяналізму павінна зьявіцца і тое, што робіцца на нашай зямлі за кардонам—у Усходняй Беларусі. Даволі побач з цыфрай беларускіх школ у Польшчы, ўдвая павялічанай міністрам Гломбінскім, паставіць цыфры беларускіх школ у Радавай Беларусі, дзе іх больш за 400 (значыць, у аднэй толькі Меншчыне!), ды нават лічбу іх, прыкладам, у Магілёўшчыне, якая не ўваходзіць у склад Радавае Беларусі, а знаходзіцца пад упраўленьнем Масквы. І гэтае параўнаваньне ніколі ня выйдзе на карысьць „свабоды" нацыянальных меншасьцяў у „найдэмакратычнейшай" з дэмакратычных рэспублік... А якія могуць быць для Польшчы вынікі такое розьніцы палажэньня беларусаў на Усходзе і Заходзе іх Бацькаўшчыны,— хай даскажуць самі палякі...

Ці толькі даскажуць? І ці жыцьцё здолее іх нечага навучыць перш, чым вынікі іх абмылак дадуць сябе пазнаць больш балюча, чым балючыя словы праф. Сімпсона?!

Лаўрыновіч.

Дзьве сілы.

На прыкладзе сучаснай Нямеччыны найбольш выпукла абрысоўваецца змаганьне двух сіл: старай ад'жываючай сілы капіталізму, які перажывае пасьля сусьветнай вайны пэрыяд заняпаду і новай творчай сілы — працоўнай работніцка-сялянскай клясы, якая нясе з сабою перабудову самых падстаў сучаснага соцыяльнага ладу.

Буржуазія чуе, што грунт калышацца пад яе нагамі, што прабіла гадзіна канца яе панаваньня, і робіць апошнія высілкі хоць на кароткі час прадоўжыць сваё панаваньне, хватаючыся апошніх срэдстваў, якія знаходзяцца ў поўнай супярэчнасьці з тымі лёзунгамі, якія яна сама абвясьціла ў час змаганьня з ад'жыўшым фэодальным ладам і ў час свайго найбольшага росквіту, калі яна была запраўды творчай сілай.

Сусьветная вайна зруйнавала капіталістычную гаспадарку. Зьявілася патрэба шукаць новых шляхоў, тварэньня новых формаў сужыцьця. На палітычную арэну выступіла адзіная творчая ў сучасны мамэнт кляса—працоўных мазолістых рук.

У дзяржавах-пераможцах, як у Францыі, буржуазная кляса, апіраецца на штыкі перамогшай арміі і, затуманіўшы голавы шырокіх мас нацыяналістычнымі лёзунгамі і абяцанкамі лёгкай нажывы і адбудовы коштам пераможаных,—змагла ўтрымаць на нейкі час уладу ў сваіх руках.

У тых-жа краёх, дзе сыстэма капіталістычнага гаспадараваньня найбольш уцярпела ў часе вайны, самы капіталістычны лад збанкрутаваў у правядзеньні лёзунгаў абароны свайго роднага гнязда—правячыя буржуазныя сфэры страцілі веру ў шырокіх слаёх народу і былі зьмецены рэвалюцыяй, як у Расеі і Нямеччыне.

Улада перайшла ў рукі дробна-мяшчанства і дэклясованай інтэлігэнцыі, якія можа і шчыра думалі, што ўвядзеньнем у жыцьцё ў поўнай меры ідэальных дэмакратычных лёзунгаў **палітычнай** роўнасьці і свабоды, ня кратаючы **эканамічных** падстаў капіталістычнага ладу, змогуць шляхам эволюцыі, рэвізыянізму вывясьці народы з капіталістычнага пекла і ўвясьці ў соцыялістычны рай. Кіраўніцтва перайшло ў рукі соцыяль-угадовых партыяў. Такім чынам паўсталі ў Расеі—Керэншчына, у Нямеччыне Шэйдэманаўшчына, ў Польшчы—Марачэўшчына. І ўсюды мы бачым поўны правал гэтай палітыкі. У той час, калі ў Расеі працоўныя клясы, парваўшы з мягкацелым дэмакратызмам соцыяль-угоды, пашлі шляхам запраўднага рэволюцыйнага змаганьня і пасьля крывавай барацьбы з апошнімі высілкамі буржуазіі, ўмацавалі сваю ўладу, творачы Саюз Радавых нацыянальных рэспублік, і пераходзяць да мірнага будаваньня новага жыцьця на новых падставах,—падзеі ў Нямеччыне і Польшчы пашлі іншым шляхам. Соцыяль-угадоўства не змагло забясьпечыць запраўднага панаваньня працоўных. Лавіруючы паміж супярэчнасьцю інтарэсаў працоўных і буржуазіі, не магло задаволіць ні тых, ні другіх, траціла веру і аўтарытэт, ні на шаг не прыбліжаючы мамэнту выхаду з ненармальных варункаў паваеннага жыцьця. Улада паволі пераходзіла з рук Шэйдэманаў—Марачэўскіх у рукі Куно і Вітосаў—Глонбінскіх, у рукі прадстаўнікоў заможных клясаў. Як, бачым аналёгія паміж Польшчай і Нямеччынай поўная, розьніца толькі ў тэмпе разьвіцьця гэтага працэсу, які знаходзіцца ў залежнасьці ад некатор. пабочных прычын.

Спроба ўрадаваньня дробна-мяшчанскага соцыяль-угадоўства ўва ўсіх гэтых краёх кончылася поўнай няўдачай. Жыцьцё вымагае будаваньня запраўды новых формаў, а ня латаньня і рэмантаваньня згніўшай і гатовай заваліцца будыніны капіталістычнага ладу.

У Нямеччыне гістарычныя падзеі прыйшлі да свайго лёгічнага канца і хутка мае разыграцца аканчальная барацьба паміж дзьвюма сіламі—ад'жыўшым капіталізмам і тварцом новай культуры—работнікам і селянінам.

Што Нямеччына перажывае сур'ёзны крызыс—гэта ясна для кожнага; зьмяшчаемыя ў аддзеле інфармацыяў весткі гавораць самі за сябе. Паглядзім, што прывяло Нямеччыну да сучаснага палажэньня.

Паступова пераходзячы ад Шэйдэмана да Штынэса, Нямеччына ў гаспадарчым жыцьці ішла звычайным шляхам вяліка-капіталістычнай рэакцыі—ўскладаньня ўсяго цяжару ваенных коштаў і коштаў адбудовы капіталістычнай гаспадаркі на плечы працоўных масаў. Гэты мэтод гаспадараваньня агульны для ўсіх дзяржаў сучаснай Эўропы, не выключаючы і Польшчы, і калі гэты мэтод толькі ў Нямеччыне вытварыў **ужо цяпер** рэволюцыйную сытуацыю, дык прычынай гэтага ёсьць **вялізарны цяжар, узложаны на Нямеччыну Вэрсальскім трактатам і імпэрыялістычная палітыка Францыі, выявіўшаяся ў окупацыі Рурскага басэйну.**

Вэрсальскі трактат застаўляе немцаў у працягу многіх гадоў аддаваць пераможцам вялікую частку вырабу сваей працы. Пры соцыялістычным урадзе гэты цяжар разложаны быў-бы на ўсіх раўнамерна. Але пры сучасным ладзе прадукты вытварчасьці концэнтруюцца ў руках капіталістаў, якія дзякуючы сваёй эканамічнай сіле маюць магчымасьць заўсёды ўхіліцца ад гэтых сплат і пералажыць іх на плечы працоўных, асабліва пасьля пераходу ўлады з рук соцыяль-угоды і дробнага мяшчанства ў рукі стаўленіка вялікіх прамыслоўцаў Куно. Такім чынам працоўным клясам прыходзіцца нясьці двайны цяжар, што бязумоўна абвастрыла сытуацыю.

Калі прыняць пад увагу, што капіталізм у сучаснай фазе свайго разьвіцьця перастаў ужо быць клясай творчай, а выключна вызыскуючай, знаходзячайся ў пэрыядзе упадку, дык зусім зразумела што палажэньне сялянства, работнікаў і дробна-мяшчанства ў Нямеччыне, дзе перад вайной панаваў адносны дабрабыт, цяпер зьяўляецца найбольш нэндзным з пункту гледжаньня забясьпячэньня найважнейшых жыцьцёвых патрэбаў.

Францускі імпэрыялізм мае на мэце ня толькі выціснуць з Нямеччыны мільярды і пашырыць свае эканамічныя ўплывы, ён мае яшчэ замер умацаваньня свае ваеннае сілы праз разьдзел нацыянальна-цэлай Нямеччыны, падтрымоўваючы надрэйнскі і баварскі сэпаратызм. Гэта выклікала сярод немцаў імкненьне да нацыянальнае самаабароны ў форме **пасыўнага спраціву і сабатажу,** што зараз-жа пастараліся выкарыстаць капіталісты, якія хацелі і з гэтай нацыянальнай нядолі цягнуць карысьці, аканчальна закабаліць работнікаў, прызываючы да „грамадзкай згоды" з часоў вялікай вайны, пушчаючы ў ход нацыяналістычную агітацыю, заахвочваючы да ваеннага рэваншу, кідаючы мільярды на падтрыманьне пасыўнага спраціву.

Але, як выявілася, гэтыя сотні мільярдаў, прызначаныя быццам на падтрыманьне работнікаў у Рурскім басэйне перайшлі ў кішаню вялікіх прамыслоўцаў і банкаў. Уся акцыя не прынясла ніякіх дадатніх вынікаў, гаспадарчая разруха прымае катастрофальныя разьмеры. Магчымасьць адарваньня найболей прамысловых районаў Нямеччыны ў форме „незалежнай" Надрэніі становіцца пытаньнем бліжэйшах дзён. Усё гэта робіць падставу істнаваньня сучаснага дзяржаўнага ладу вельмі зыбкай.

Паход проціў яго ідзе справа і зьлева. Тайныя монархічныя арганізацыі, ізоляваныя да гэтага часу ў абшарніцка - афіцэрска-студэнцкіх кругох, знаходзяць послух сярод дробна-мяшчанства і **становяцца фашызмам.** Фашыстоўскія ідэі моцна пашыраюцца і фашысты хутка дапялі-б улады, каб не наткнуліся на **моцна арганізованыя пролетарскія сілы.**

Сілы камуністычнай партыі растуць яшчэ больш, чым сілы фашыстаў. У Надрэніі, Руры і Бэрліне камуністы на выбарах у зьезд профсаюзаў адтрымоўваюць вялізарную большасьць. Ува ўсей Нямеччыне здабываюць 1/3 мандатаў. Саксонія і Франкфурт на Майне апанованы імі. У самой соцыялістычнай партыі намячаюцца новыя цячэньні; левае крыло партыі пад кіраўніцтвам Леві выстаўляе дамаганьні: опызыцыя адносна Куно, неўваход у коаліцыю з буржуазнымі партыямі, паскольку гэта ня дасьць перавагі соцыялістам, супрацоўніцтва з камуністамі ў справах

пролетарыяту. Камуністычная партыя становіцца кіраўнічай, падымаючы сьцяг змаганьня за работніцка-сялянскі ўрад, проціў фашызму і рэвалюцыйнай барацьбы проціў францускага імпэрыялізму, апіраючыся на Саюз Соцыялістычных Радных Рэспублік.

Дні панаваньня нямецкай буржуазіі ў сучаснай парлямэнтарна-дэмакратычнай форме палічаны. Яна можа правіць далей толькі ў форме фашызму, які ў нямецкіх варунках вядзе да монархіі і ваеннага рэваншу. Але фашыстоўскі рух не заскочыў зьнянацку работнікаў, як у Італіі. Аб гэтым сьведчаць выпадкі 29 ліпня, калі стыхійны парыў масаў да дэмонстрацыі проціў фашызму быў так вялікі, што прымусіў урад мобілізаваць усе сілы проціў работніцкай клясы і абвясьціць асаднае палажэньне.

Падзеі апошніх дзён ясна паказваюць, што рашучая барацьба насьпела і мы зусім згаджаемся з корэспондэнтам „Kurjera Polskiego“, скуль мы ўзялі частку фактычнага матар'ялу, што Нямеччына йдзе „шляхам да катастрофы“, але катастрофы капіталістычнага ладу соцыяль-угадоўскай мягкацеласьці.

Яз.

Z zakresu polityki i etyki „murzyńskiej“.

Расьцінаючыя жывое цела жывых насялёных тэрыторыяў дзяржаўныя граніцы, праведзеныя Вэрсальскім Трактатам і да яго падобнымі „мірнымі дагаворамі“, якімі закончылася сусьветная вайна,—не развязаўшы аснаўное проблемы—утварэньня запраўдных нацыянальна-тэрыторыяльных гаспадарстваў, маюць свае, пры гэтым вельмі навучаючыя і выхаваўчыя вынікі.

Гэткая сыстэма ўтварэньня, ў граніцах гэткіх „недасканальных“ нацыянальных дзяржаў досіць значных групаў гэтак званых „нацыянальных меншасьцяў“, адданых пад уладу тых ці іншых „дзяржаўных нацыяў“ на зусім быццам „акрэсьленых варунках“,—пры ўсёй фікцыйнасьці апошніх, усё-жткі ў значнай меры раскрывае „зачыненыя дзьверы“ „замкнутага гаспадарства“ дрэсыруе яго ня толькі бізуном гэтак званай „публічнай опініі Эўропы“,—шляхам рэвэляцый у загранічнай прэсе,—але й срэдствамі прадугледжанага пасьляваеннымі ўмовамі простага міжнароднага дзейства —шляхам звароту да тых Лігаў і Трыбуналаў, якія пастаўлены абаронцамі гэтых меншасьцяў, старажамі і тлумачамі адносных да гэтай справы „законаў“...

Наскольні „платонічна“ (нядзейсна) гэтая абарона, з якою лёгкасьцю ахрана нацыянальных меншасьцяў прыносіцца ў ахвяру вялікаму прынцыпу „няўмешаваньня ўва ўнутраныя справы“, ў ахвяру ўмацоўваючамуся пачуцьцю „народнае гордасьці“ альбо „сувэрэнітэту“ падмяніўшых запраўдныя гаспадарствы дзяржаўных народаў“, лепш за ўсё відаць на прыкладзе Польшчы...

І лепш за усіх адчуваем гэтае ўсё мы беларусы.

У Польшчы больш і паступовай, як дзе-небудзь, нацыянальныя меншасьці даведзены да нуля, і тая „нацыянальна-польская 'большасьць“, якая цяпер, з гэткай карысьцяй для польскага гаспадарства, наогул для польскай „маркі“...—падышла да ўлады ў значнай меры дзякуючы гэтым самым меншасьцям, дзякуючы таму агульнаму ў польскім грамадзянстве ўзросту „народнае гордасьці“, таму ўмацаваньню дзяржаўнага сувэрэнітэту, аб якіх мы гаварылі вышэй...

Акурат гэтае самае агульнае ўсім новым, „сэзонным“ ці трывалым пасьляваенным дзяржавам, зьявішча і ўтварыла ў Польшчы той клясычны абраз поўнага ператварэньня прававога дэмакратычнага гаспадарства ў неправамерную, гвалцячую сваю ўласную Конституцыю, „дыктатуру дзяржаўнай нацыянальнасьці“...

Яшчэ ў апошнія дні сам польскі прэм'ер у размове з карэспандэнтам латвійскай газэты заявіў ад імя „дзяржаўнай большасьці“ ў Польшчы, што „нацыянальныя меншасьці не зьяўляюцца элемэнтам спасобным да гаспадарственнага будаўніцтва“...

Можам дадаць тутака, што „неспасобны“—ў Польшчы... І тады яшчэ невядома, чыя ў тым віна: ці іх, ці Польшчы...

Далей пан Вітос зусім ужо адкравенна даваў, „канешна, трэба, (каму?—Ці ня самому пану Вітосу?...) задаволіць патрэбы гэтых меншасьцяў — аб якімсь „уціску“ ня можа быць нат мовы (!?.)... А немагчыма зусім паставіць будаваньне Польскае дзяржавы ў залежнасьць ад добрай ці злой волі нацыянальных меншасьцяў“...

Польскі прем'ер, ужо пасьля 4 гадоў ад падпісаньня Польшчай Врсальскай умовы і 5 месяцаў пасьля прызнаньня дзяржаўных яе граніц, заявіў на ўвесь сьвет, што ў будаваньні Польскага гаспадарства не павінна і ня можа мець ніякага ўплыву ня толькі злая, але і добрая воля яе нацыянальных меншасьцяў..,

Польскі прэм'ер сказаў, што у Польскай Дэмакратычнай Рэспубліцы добрая воля цэлае трэці ея насяленьня зьяўляецца рэчай зусім для Польшчы непатрэбнай, што значыцца... гэтай трэці насяленьня Польшчы магло ў ёй нават зусім і ня быць..

Гэта трэба добра ўцяміць усім меншасцьям, а асабліва нам беларусам...

Польскі прем'ер на ўвесь сьвет аб'яўляе, што Польшча утварае цяпер такую „дзяржаўнасьць“, для якой павінна быць зусім няважна, добрую волю будзе ў сябе выхоўваць трэцьцяя частка няпольскіх яе грамадзян, ці злую...

Ці-ж ня ясна, што гэты бліскучы афорызм дзяржаўнага розуму стаўшага перад эўрапэйскай публікай запраўды зусім... „без кравата“ пана прэм'ера сучаснай Польшчы, мае у сабе, як свой вынік і гэтак кажучы „адваротную старану мідалю“: нацыянальныя меншасьці ў Польшчы гэтым ставяцца ў такія абставіны і варункі, што ў іх запраўды зьніштажаюцца ўсялякія пабудкі і імкненьні жывіць у сабе добрую волю пераважна перад злою...

І лепш выразіць гэтую безсэнсоўнасьць і беспадстаўнасьць у Польшчы добрай волі цэлай трэці яе грамадзян, лепш, гэтак кажучы, адбіць такі праудзівы „Мідаль“ сучаснай Польшчы, як гэта зрабіў сам яе прэм'ер, здаецца ўжо ня можна...

Яму й кнігі ў рукі, як кажуць расейцы...

Запраўды можна сказаць, шта пан Вітос,—здаецца яшчэ так нядаўна абяцаў..., але ўжо вельмі значна „пасунуўся на Усход“... ад Эўропы...

Але шмат рэальней, чым усе гэтыя „пакінутыя“ нованаданым „сувэрэнітэтам“ няпрыемныя §§ Конституцыі, чым усе гэтыя „пазбаўленыя“ „санкцыяў“ міжнародныя Трыбуналы, больш рэальна, як гэта ні пакажацца дзіўным,—гэта самая недарэчнасьць такога парадку: сам у сабе ён носіць свой суд, свой прыгавар,—сваёй уласнай праціватруцізьне.

І так яно і павінна быць у сілу і з пункту гледжаньня самааздараўленьня Эўропы, якой вэрсальскія канавалы паналяпілі столькі плястараў на імі-ж растраўленыя язвы,—якія хочуць прыдаць характар павагі й трываласьці таму парадку рэчаў, якога недарэчнасьць шмат важней раскрываць...

Гэткім раскрыцьцем, як першым крокам да яго зьмяненьня, і займаецца самае жыцьцё...

Вэрсальскі Трактат і яго „малюткі“, паміма волі, ўводзяць у ролі „санкцыяў“ для сваіх „дэкрэтаў“ запраўдную сыстэму „закладнікаў“...

І выходзе тое, што гэтая самая дзікая сыстэма „санкцый“ лепш за ўсё абараняе тыя „нормы“, якімі быццам „гарантаваны“ правы меншасьцяў тае ці іншае дзяржавы...

Калі, скажам для прыкладу, ў Польшчы ёсьць нямецкая меншасьць, а ў Нямеччыне—польская, і за кожнага „дзяржаўна-пабітага“ ў Польшчы немца ў Нямеччыне пабіць „на точным аснаваньні сьвяшчэнна-матэматычнага прынцыпу „ўзаемнасьці“, скажам,—трох палякоў, і—наадварот, дык гэтая сыстэма „санкцыяў“ шмат лепш гарантуе ўсялякія „нормы права“, чым тыя ці іншыя „залеценьні“ Лігі Нацый, ці „парады“ старой бабкі „Гагі“...

Тая рыса агіднага камізму гэткай узаемнай „готэнтоцкай моралі“, якой прасякнуты, пры гэткім „міжнародным добрасуседзкім абмене“,—ўсе жальбы, „абурэньні“, пратэсты проціў тых гвалтаў, што робяцца над „нашымі“ ў суседа, абмінаючы ўвагаю тое, што робіцца ў сябе—ўсё гэтае шмат лепш дрэсыруе раскелзаныя, недазрэўшыя моральна да сувэрэнітэту, аканчальна азьвярэўшыя пасьля Вэрсальскага міру і яго „дзетак“, пасьля адбыўшагася ў 1919 г. „піру багоў“,—„дзяржаўных народаў“...

Скаргі і жальбы польскіх немцаў надта добра ведамы.., цяперака у газэтах прыведзены даныя аб палякох у Нямеччыне. У Нямеччыне—да паўтара мільёнаў палякоў. У Прускім Сойме сядзяць 2 польскіх паслоў.

Паслухайце-ж як гавора, цытуючы прамову аднаго з іх—з такім шчыра-польскім прозьвішчам—Бачэўскі... наогул карэктны, нават сам часта пішучы аб гэтай самай „мужыньскай этыцы“,—„Kurjer Polski“.

Усе гэтае—надта цікава паслухаць „рыкашэтам“ і нам беларусам...

Польскія паслы выбраны з Варміі, дзе у 1920 адбыўся вядомы добра з сваіх смутных для Польшчы вынікаў, хаця зроблены акупацыйнай уладаю Антанты плебісцыт...

„Абодва паслы, кажа „К. Р.“ зьяўляюцца жывым апраўяржэньнем вынікаў гэтага плебісцыту і доказам „жыцьцёвасьці“ тутака польскага элемэнту“...

Міма волі ўспамінаецца тутака... наш Віленскі Сойм са сваім „orzeczeniem“, гэткім самым, відаць—па „Kur. Polsk.“, апраўяржэньнем якога зьяўляюцца і нашыя леташнія выбары...

Але, як памятаема, гэтката выводу ў сваім часе газэта п. Рознэра не зрабіла...

„Паслухайце яшчэ, як далікатна піша аб гэнай самай сыстэме „ўзаемных санкцыяў“ „К. Р.“.

„Роля польскага прадстаўніцтва (у Прускім Сойме) палягае цяпер на абароне правоў палякоў да няўцісьнёнага нацыянальнага разьвіцьця ў Нямеччыне, а як прылада-аружжа, „апошні доказ“ ў той палітычнай барацьбе—хоць і незалежны ад сілы і ўплыву палякоў ў Прусах—выступае... палітыка польскага ўраду ў адносінах да...сваей уласнай нямецкай меншасьці“...

Гэта акурат знача тое, аб чым мы казалі: калі ў Нямеччыне будуць „біць“ палякоў, а польскія паслы ня здолеюць іх абараніць, дык вось тады ўжо, выбачайце, паночкі—польскія немцы...—мусіце плаціць сваімі сьпінамі за польскія сьпіны ў Нямеччыне...

Вось цяпер—зразумела, чаму гэта польскія палітыкі і публіцысты так абураюцца, калі беларусы Заходняй Беларусі маюць сьмеласьць лічыць сябе роднымі братамі беларусоў Усходняе, што знаходіцца ў Саюзе Радавых Рэспублік, дзе наогул жыве больш мільёна палякоў..,

Бо кожнаму з палякоў ясна, што нават усяго гэтага мільёна польскіх каркаў ня хопіць, каб рассчытацца, па прынцыпу „ўзаемнасьці“ за тутэйшыя беларускія, бо іх у Польшчы аж 3 мільёны і ўсе яны добра пабіты...

Далейшы спосаб дзеяльнасьці польскіх паслоў у Прускім Сойме і адрыўкі з іхных моваў яшчэ больш паўчальны і даказальны, і ня толькі для ўціскаючай прускай улады, але могуць быць цалком перанесены і шмат далей на Усход,—гэтак кажучы,—да Польскай Прусіі...

„Меншасьць польская ў Прусах была, ёсьць і хоча быць лёяльна“...

„Польская кроў лілася для сілы нямецкай дзяржавы“..,

„Плаціма падаткі так, як кожны другі, дзеля таго павінна ўлада даць нам такія самыя правы, як кожнаму другому“...

Польскія паслы ссылаюцца на § 113 Конституцыі Нямецкае Рэспублікі, которы кажа, што „Чужамоўныя часткі насяленьня Рэспублікі ня могуць быць абмяжованыя праз уставадаўства ці адміністрацыю ў свабодным нацыянальным разьвіцьці, асабліва ў карыстаньні роднай мовай—у школе, ўнутраным упраўленьні і апецы закону (ў судзе)“.

Беларускія паслы могуць паўтарыць усё гэта даслоўна, зьмяніўшы толькі ссылку на § Польскай Конституцыі...

„Ясны гэты параграф астаўся дагэтуль для палякоў літарай, служачы толькі „шчытом абароны“ для заграніцы“... ядавіта дадае публіціст польскае газэты...

„Мужыньскі“ камізм гэтае іроніі проста кідаецца ў вочы.

„Ня зроблена да яе (да Конституцыі) ніякіх „rozparządzeń wykonawczych“,—абураецца варшаўскі мурын у эўрапэйскім цыліндры...

Тыя дробныя і мясцовыя „пшэпісы“, якія мелі мэтай пэўныя льготы датычна карыстаньня мовы ў школе, былі даведзены да сьмешнага, ці да нуля—дзеля тэрору, захопленага „патрыятызмам“ „ці зьдзекаў школьнай улады“, якая карыстаецца ўсялякімі адгаворкамі, каб спыніць сілу гэтых загадаў, гаворачы між іншым, што **„няма вучыцельскіх сілаў“**.

Гэта пішацца пра нямецкую ўладу ў стасунку да польскай школы, а зусім добра чытаецца тутака—пра польскую—да беларускай.

Гаворачы аб уціску польскай школы ў Нямеччыне, аутор абураецца на тое, што амаль што пэсьць з палавінай тысяч польскіх дзетак у Нямеччыне пазбаўлены першае навукі папольску. Цікаўна, ці гэты культурны пан абурыцца, калі ён даведаецца аб тым, што ў Польскай Беларусі дзесяць разоў гэтулькі беларускіх дзетак таксама пазбаўлены навукі ў роднай мове...

„Польская нацыянальная меншасьць у Прусах астаецца дагэтуль пазбаўленай усіх правоў“, закончыў гэтак адну з сваіх прамоваў у Прускім Сойме пасол Бачэўскі...

Калі ня мыляемся, дык акурат гэткія самыя словы „паўтарыў“ у Польскім Сойме і беларускі пасол Тарашкевіч...

Якія-ж дамаганьні ставяць польскія паслы прускаму ўраду?

Толькі „rozporzardzeń wykońawczych do art. 113 Konstytucji Rzeszy“.

Па школьнаму дамагаюцца „для 40 дзетак—урадовых пачатковых школаў польскіх, для 20 спэцыяльных польскіх аддзелаў“ і г. д.: „права адчыненьня прыватных польскіх школаў, раўнапраўных з урадовымі і падтрымліваных гаспадарствам, польскіх сярэдніх школаў урадовых і прыватных, польскіх вучыцельскіх курсаў і г. д.

Далей: урадоўцаў, ведаючых польскую мову, у складзе ўладаў школьнага нагляду, нават—„спэцыяльнай апекі ўраду над вучыцелямі і вучнямі польскіх школаў“.

„Усялякі зьдзек, усялякае пад'юджаваньне нацыянальнай ненавісьці, непрызнаваньне другой нацыянальнасьці, гаспадарчае сьпіханьне і ўціск апошняй з мэтай „wywarcia nacisku nacjonalistycznego“ павінны быць караемы“...

Так гаварыў польскі пасол, у канцы энэргічна патрэбаваўшы ад ураду „выразнага—так ці не“...—Чакаем пяць доўгіх гадоў“... закончыў ён.

Добра гавораць польскія паслы у нямецкім Сойме!!—Няма чаго казаць!

Але-ж акурат тое-ж самае і так-жа добра гавораць і нямецкія ці беларускія паслы ў Польскім Сейме...

Роўна добра а нават... роўна дарэмна...

Кожны пасол з меншасьцяў мог-бы паўтарыць прамову свайго калегі ў Сойме... сваіх суседзяў!

Можна нават было з усіх гэтых прамоваў зрабіць адну, гэтак кажучы, „нармальную“ прамову пасла нацыянальных меншасьцяў у „рэспубліках“ Вэрсальскай Эўропы...

Але на гэтым падобнасьць яшчэ не канчаецца.—Нятолькі прамовы паслоў меншасьцяў, але і адносіны да гэтых прамоваў „дзяржаўнай большасьці“ Соймаў—зусім аднолькавы ўсюдых...

„Слухаюць іх з узагай і напружаньнем... але відаць, што словы іх паслоў парушавалі ня столькі сумленьне, колькі (przesądy i namiętności)“... у адказах на прамовы закідаецца паслом „няўдзячнасьць за адбудаваньне“ Краю...

А калі гэтыя „няслушныя закіды“ ня робяць уражаньня на паслоў меншасьці тады з правіцы, а навет з **цэнтру** складаюць „cyniczne wyznania“, што калі-б цяперашняя палітыка была праведзена консэквэнтыя ў працягу... сталецьця, дык ад меншасьці не засталося-б ужо ніякай небясьпекі...

Гэта—ў Прусах... Польскі „цэнтр“—трохі сьціплейшы: яго прадстаўнік ў Уставадаўчым Сойме п. Скульскі трэбаваў толькі паўсталецьця, каб аб беларусах у Польшчы й чуткі ня было. Гаворачы такія прамовы „прускі цэнтр“ пагражаў падтрымаць палітыку яшчэ болей правых нацыяналістаў... Пагрозы польскага цэнтру ўжо зьдзейсьнены. Але і гэта — ня ўсё: ў Прускім Сойме галасаваўся нават... § Конституцыі—У форме прапазыцыі „выканаўчай уставы аб школах з мовай нацыянальных меншасьцяў... і вялікай большасьцю Сойму § Конституцыі праваліваўся...

Гэтак дзеелася і дзеецца ў Прускім Сейме..

Але акурат то-ж самае, не адкінуўшы ані воднае найдрабнейшае чарты, бывала і ёсьць і ў Польскім...

Польская газэта „Dziennik Berliński“ з забойчай іроніяй піша, што „польскае насяленьне адтрымала

запраўды ясны адказ“...—„Нямечаньне і яшчэ раз — нямечаньне ўсяго, што польскае“...

Але гэтая іронія робіцца двойчы забойчай для саміх палякоў, якія як дасьціпныя але глухаватыя на „блізкае вуха“, паны з „Kur. Polsk.“ цытуюць далёкія замежныя газэты—бэрлінскія—і ня цытуюць бліжэйшых да сябе, ў Польшчы,—хаця-б беларускіх.

Але і тут яшчэ не канец проста баечнаму падабенству...

Нават прускі старшыня міністраў Бауэр, каб зусім дарабіцца, дапасавацца да гэтага тыпу **„нармальнага“** прэм'ера сучаснага гатунку „дэмакратычных рэспублік“ Вэрсальскай Эўропы, гаварыў нават... аб „добрай волі“ нацыянальных меншасьцяў,—нешта падобнае—толькі трохі разумнейшае—да таго, што казаў латвійскаму корэспондэнту польскі прэм'ер пан Вітос.

Дапраўды—як у байцы'..

Але і на тым не канец падобнасьці!

Польскія паслы ў Прускім Сойме заявілі, што амаль што ня зусім **страцілі веру у „добрую волю“ нямэцкай большасьці**... і што, калі палякі ў Прусах і ў далейшым працягу не адтрымаюць сваіх правоў, дых застанецца ім толькі... **„распачаць барацьбу адчаю“**.

Праўда, паслы ясна гавораць, што барацьба гэтая вясьціся будзе зусім легальнымі срдэствамі, ня будзе аб'яўлена перад парой, але, „na wypadek niepowodzenia“ яны **„не пабаяцца геласна падняць свае жальбы перад цэлым сьветам“** і не затрымаюцца навет перад... агульнай школьнай забастоўкай...

Здаецца толькі некалькі дзен, таму беларускі як пасол Тарашкевіч у Варшаве паўтарыў амаль што не даслоўна тое самае, што казаў польскі пасол Бачэўскі у Бэрліне... Ало і тутака яшчэ ня усё...

Газэты нацыянальных меншасьцяў у Прусах пішуць, што з прычыны уціску „паміж меншасьцяў вытварылася „zacieśnienie takich więzów, jakich nicht zerwać nie potrafi“... „Więzów“ якія, дададзім мы—па сваім паходжаньні, па моцнасьці сваей зусім падобны да.,. „Блёку нацыянальных меншасьцяу“ у Польшчы...

Карэктныя паслы-палякі ў Прускім Сойме тонка гаварылі, што „будучы лёяльнымі грамадзянамі Прус, яны ня могуць рабіць уплыву на чужыя ўрады“... і—будуць моцна засмучаны, калі, напрыклад. Польшча, на гэтую палітыку Прус да палякоў адкажа закрыцьцем нямецкіх школаў у Польшчы..,

Добры прыклад для беларускіх паслоў, якія пастаянна чуюць закіды аб тым, што яны азіраюцца на... чужыя ўрады“...

Наканец прывядзём яшчэ, як моцна хваліць польская газэта адвагу і лёяльнасьць польскіх паслоў, у Прусах...

„Пасол Бачэўскі гаварыў, як лёяльны грамадзянін **у імя дабра Нямеччыны**“... „Дамаганьня прызнаньня сьвятых нацыянальных правоў польскія грамадзяне Прус не зракуцца ніколі“!...

„Ад ураду „Свабоднага Прускага гаспадарства“ („Freistaat!?“) тутэйшыя палякі чакаюць, каб ён унікаў памылак і грахоў прошлага і адапхнуў ад сябе сык сьляпой ненавісьці,—ўзбудзіў даверые да прускай дэмакратыі“.

„Прускай дэмакратыі!“... нешта як-бы неяк нялоўка гучыць на прадваеннае вуха...—амаль што не таксама, як выраз „польская дэмакратыя“ на пасьляваеннае... Ці можна верыць наагул у гэтую паваенную „дэмакратыю“ Вэрсальскай Эўропы, ў часнасьці, — ў прускую ці ў польскую?!

„Урад заўсёды ёсьць адбіцьцем Сойму“... „гавора“ польскі „Dziennik Berliński“.

А. Сойм адбіцьцем—грамадзянства, дадамо і мы да гэтага; а грамадзянства—адбіцьцем агульнага „духу часу“...

„Дух“ гэты — ад вайны, ды ад Вэрсальскага „міру“, ды Рурскага вераду ідзе надта цяжкі...

Адтуль цягне праз усю Эуропу гэты **„тлетворны дух“** палітыкі і этыкі мурынскай, і, чым меней маральна дазрэў народ да „сувэрэннасьці“, тым мацней гэты „дух“ яго растлевае...

Праўдзівага добрага бізуна на гэты „бізун“ сучаснай людзкасьці дагэтуль яшчэ ў Эўропе няма...

Агідны камізм паказанай намі вышэй „дэмакратычнай“ міжнароднай „узаемнасьці“—толькі слабы паліатыў...

Мова, сьпераду гледзячыся ў ветліва пастаўленыя добрым сўседам люстры , а з-заду сьцёбаны тым-жа суседам, кожны „murzyn“ — хай урэшце хоць трохі захоча ня толькі насіць Эўрапэйскі цыліндар, але і запраўды быць эўропэйцам...

Суліма.

Зямельная рэформа у Чэхаславакіі.

Калі ў 1918 годзе цяперашняя Чэхаславацкая Рэспубліка паўстала да новага, незалежнага, самастойнага жыцьця, дык больш як 1/3 яе абшару знаходзілася ў руках вялікай зямельнай уласнасьці.

Калі 16-га сакавіка 1919 г. асталася агалошана заборная устава, па якой усе маёнткі, маючыя больш як 250 гэкт. зямлі, падлягаюць забору і могуць быць выўлашчаны, і калі была праведзена рэгістрацыя тых маёнткаў, дык аказалася, што забраная зямельная ўласнасьць выносіць 4,732.264 гэкт. на 14.048.328 гэкт. паверхнасьці цэлай Рэспублікі або 33.7% усяго яе абшару.

Дзеля таго, што ў працягу 1919 і 1920 году законадаўства аб аграрнай рэформе ня было закончана і правядзеньня яе не магчыма было распачаць, урад заняўся падгатоўчай працай і тымчасовым заспакоіваньнем найбяднейшых сельскіх гаспадароў.

З тэй прычыны у 1919 г. прыступлена да выкупу доўгатрывалых дробных зямельных уладаньняў для ўжытку іх арэндатараў, у рэзультаце чаго да 28 лютага 1921 г. было выкуплена ў Чэхіі 34.751 гэк., а ў Маравах і на Шлёнску 9779 гэк. зямлі

Адначасна з гэтым урад правёў у 1920 г. прыдзел зямлі да прымусовай арэнды, абнімаючы каля 10% цэлага забранага абшару; праз гэту акцыю тымчасам заспакоена больш 300.000 сямействаў найменьшых сельскіх гаспадароў і асталося стабілізавана ўнутранае палажэньне краю.

У пачатку 1921 г, прыступлена да прыдзелу ад забраных аб'ектаў зямлі на мэты адбудовы.

Тымчасам вясной 1921 г. усе законадаўствы аб аграрнай рэформе асталіся закончанымі і ўрад мог прыступіць да працы згодна пляну, які быў агалошаны ў чэрвені 1921 г., у першай парэ дзейнасьці мае быць узята, апрача маёнткаў у абрубе Вялікай Прагі, 255.707 гэк. земляробнай зямлі і 312.105 другой. Прастор гэты творыць 300 маёнткаў, належачых да 200 упасьнікаў.

Пры устанаўленьні чаргі для прыняцьця ўрадам да парцэляцыі асобных аб'ектаў прадбачана, каб у першую чаргу былі ўзяты:

1) Маёнткі пакінутыя (на Славаччыне і Падкарпацкай Русі), нядбала загаспадараваныя, і заўсёды арэндаваныя, не зважаючы на разьмер забранага абшару іх уласьніка;

2) У Чэхаў, на Маравах, на Шлёнску, на Славаччыне і Падкарпацкай Русі, якіх уласьнікі маюць у Чэхаславакіі больш як 5.000 гэк. зямлі;

3) аб'екты, якія ўласьнікі ў апошніх гадох хацелі іх прадаць, і маёнткі, купленыя у часе вайны з мэтай укрыцьця ваеннага заработку;

4) аб'екты, на якіх не гаспадарыць сам уласьнік;

5) у выпадку патрэбы няцерпячай адкладу, і там дзе, таго вымагае інтэрас дзяржавы ўсе другія забраныя маёнткі, без пагляду на іх абшар.

Выконаваючы гэту праграму, ўрад зварачавае ўвагу на тое каб:

а) ня былі пашкоджаны важныя ўзорныя—маёнтковыя ўстановы;

б) былі захованы забыткі мастацтва і хараство прыроды;

в) былі падтрыманы інтарэсы сельска-гаспадарчае вырабаткі і залежная ад іх прамысловасьць;

г) праз замену забранай зямлі за незабраную можна было адтрымаць для парцэляцыі грунту і на мясцох, дзе зямлі забранай замала або зусім няма.

Прытрымліваючыся усіх успомненых варункаў распарцэлёвана да канца 1922 г. у Чэхаў 47 маёнткаў абшарам 45.812 гэк. зямлі, а на Маравах і Шлёнску 14 маёнткаў абшарам 13.255 гэк.

З гэтага ліку распарцэлёвана дробным гаспадаром у Чэхах 26.194 гэк. а на Маравах і Шлёнску 5.924 гэк. Пры фальварачных будынках для іх выкарыстаньня астаўлена ў Чэхах 10.397 гэк., на Маравах і Шлёнску 2.448 гэк., астальную забраную зямлю твораць лясы, сажалкі і другія грунты, якія астаўлены на ўласнасьць гаспадарства. Згодна апошніх інфармацыяў, на Славаччыне падгатаваўчую працу паднята на 26 аб'ектах абшарам 19 000 маргоў, якія назначаны на каналізацыю. На 8.000 маргах каланізацыя ўжо закончана і заложана 13 калёніяў, у якіх пасаджана 438 сямействаў.

Уся тады праца парцэляцыйная асталася да канца 1922 г. закончана ў усей Рэспубліцы на 77.468 гэкт. зямлі.

Гаспадарскі Земскі Ўрад маець цяпер у розных мясцох усей рэспублікі 76 камісарыятаў, у якіх працуе больш як 200 працаўнікоў.

А. Вітт.

Беларускі тэатр.

У той час, як з Савецкай Беларусі даходзяць весткі аб шырокім разьвіцьці беларускай культурнай работы наогул, а беларускага тэатру асабліва, калі цесна згрупаваная, сыграўшаяся трупа ставіць новыя, добра абстаўленыя і старанна вырэжысэраваныя п'есы, калі паяўляюцца новыя літэратурныя сілы, якія даюць тэатру цэнныя творы, калі падгатаўляецца новы кадр працаўнікоў беларускае сцэны,—у нас, у Заходняй Беларусі, як наогул справы культурнай работы, так і работа тэатральная апынуліся ў поўным заняпадзе.

Дагэтуль у Вільні не ўдалося згуртаваць тэатральнай трупы, дагэтуль беларуская сцэна ня мае пастаяннага прыпынку. беларускія спэктаклі становяцца ўсё больш рэдкім зьявішчам, а з боку мастацкага ўсё меней здаволіваючымі.

Праўда, калісь у беларускім Клюбе (Белар. Драм. Гурток, Белар. Грам. Сабраньне) была малюсенькая сцэнка, якая не адказвала элемэнтарным вымаганьням тэару, на ёй ставіліся бяз ніякай літэратурнай вартасьці аднаактоўкі, слаба прыгатаваныя, колючыя вуха русіцызмамі. Аднак беларуская публіка, ня маючы лепшага тэатру, прыходзіла на спэктаклі ў немалым ліку. Але цяпер няма ўжо ані гэтай трупы, ані гэтай сцэны.

Былі спробы наладзіць аб'ездны тэатр па провінцыі. Група моладзі езьдзіла ў Маладэчна і Вялейку з „Птушкай шчасьця“ і „Лес шуміць“, пасьля, ў восені 1922 г., езьдзіў беларускі тэатр з „Няскончанай драмай“ ды інш. п'есамі. Ведама, дазвол ад улады даставаць было вельмі трудна, але ўсё-ж такі ўдавалася, і спэктаклі на провінцыі карысталіся вялізным пасьпехам у публікі. Але недахват ідэйнасьці, патрэбнай, каб вытрывала пераносіць усе нявыгоды вандроўкі і труднасьці адтрыманьня дазволу ў няпрыхільна настроенай улады, разьбівалі гэтыя тэатральн. імпрэзы.

Заснавалася т-ва п. н. „Драматычная майстроўня“, якое спачатку збудзіла ў грамадзянстве надзеі, што тэатральная справа ў Вільні скранецца з мёртвага пункту. На месцы провізарычна пастроенай вучнямі беларускай гімназіі сцэнкі, „Драм. Майстроўня“ пабудавала сцэну, на якой сьмела можна было-б ставіць больш лёгкія з дэкоратыўнага боку рэчы. На сцэне былі ўстроены верхнія і ніжнія рампы, якія маглі даць даволі асьвятленьня. Была сшыта вельмі прыгожая заслона. Салю вычысьцілі і памалявалі; паставілі печы. Але на гэтым праца й затрымалася. Бо гэтыя спэктаклі, які мы бачылі на новай сцэне, як напр. пераклад з украінск. „Сатана ў бочцы“, або „Цётка нашкодзіла“ (невядомага аўтара) толькі пашкодзілі новаму таварыству ў вачох грамадзянства. У канцы канцоў і гэтыя спэктаклі спыніліся, і толькі беларускія матурысты, згодна з сваей традыцыяй, на свой актавы вечар ставілі спэктакль.

Вось кароткі агляд таго, што было ў апошнія 2—3 гады. Бязумоўна, галоўнай прычынай заняпаду нашай тэатральнай работы зьяўляюцца агульныя палітычныя варункі. Калі польскія тэатры карыстаюцца багатай урадовай падмогай, беларускі тэатр апрача ўсялякіх труднасьцяў, стаўляных з боку мясцовых старастаў, нічога больш ня бачыў. Агульны ўпадак духу выклікаў апатыю і ў тэатральнай рабоце. Цяжкія эканамічныя ўмовы жыцьця, даражыня, пагоня за куском штодзеннага хлеба не пазваляюць тэатральным працаўнікам аддаць увесь свой час сцэне. Беларускія ўстановы, маючы шмат клопатаў у змаганьні за сваё істнаваньне, ня могуць матар'яльна падтрымліваць беларускі тэатр.

Але трэба шукаць выхаду з цяперашняга палажэньня, пара ўжо скрануць справу з гэтага пункту. Выхад ёсьць. Дзеля гэтага патрэбна сьмелая ініцыятыва і арганізатарская рука.

Мы памятаем, як у часы нямецкай окупацыі, у часы таксама палітычнай няволі і страшэнных эканамічных варункаў удалося сарганізаваць у Вільні драматычны гурток, які што-тыдзень ставіў спэктаклі, з каторых шмат азначалася не малой мастацкай вартасьцю. Беларускі тэатр здабыў для сабе пастаянны контынгэнс публікі. А цяпер мы пераконаны, што ўдалыя спэктаклі маглі-б прыцягнуць шмат болей публікі, ад якой даход ня толькі аплаціў-бы усе тэатральныя расходы, але мог-бы даць гонорар тэатральным працаўнікам. Але, паўтараем, з аднэй умовай: каб гэтыя спэктаклі мелі нейкую мастацкую вартасьць, а ня былі такія, якімі няраз ужо частавалі нашу публіку, адбіваючы ў яе ўсялякую ахвоту да роднага тэатру.

Справа з тэатральным пэрсоналем цяпер ужо куды лепшая, чымся калісь. Цяпер маем шмат інтэлігэнтнай моладзі, якой можна-бы стварыць нешта накшталт студыі і пры старанным вышкаленьні даць добра апрацованыя спэктаклі.

Калі „Драматычная Майстроўня“ аказалася няздольнай выпаўніць гэткае заданьне, трэба, каб людзі, якім ляжыць на сэрцы справа нашага мастацтва, заняліся гэтым і распачалі раз ужо пляновую арганізованую, пастаянную работу.

П. Л.

Палітычныя падзеі.

ПОЛЬШЧА.

У апошнія часы адбыліся нарады прадстаўнікоў Польскай Соцыялістычнай Партыі, Нямецкай Соцыял-дэмакратычнай Партыі ў Польшчы, Агульна-Жыдоўскага Работніцкага Саюзу ў Польшчы „Бунд“ і Нямецкай Партыі Працы, выступаючай і ад імя с.-д. нямецкіх б. прускага забору.

Прадстаўнікі гэтых партыяў згодна сьцьвердзілі, што узмогшаяся абшарніцка-капіталістычная рэакцыя вядзе з неаслабнай сілай свой наступ, скіраваны да павялічаньня эканамічнага вызыску работніцкай клясы, пазбаўленьня яе палітычных і соцыяльных здабыткаў, а няпэўнасьць улады, якую яна—буржуазія — здабыла шляхам парлямэнтарным, заставляе яе не выракацца і фашыстоўскіх мэтодаў барацьбы.

Асабліва нацыяналістычная пропаганда завастрыла да нябывалага напружаньня нацыянальныя адносіны, захопліваючы шырокія слаі грамадзянства, стварае атмосфэру, якая аблягчае рэакцыі дапяць сваіх замераў. З другога боку гэтая пропаганда будзіць і ўзмацоўвае нацыяналістычныя настроі сярод нацыянальных меншасьцяў, пратвараючы Рэспубліку ў арэну няўпынных нацыянальных змаганьняў.

У гэтых варунках абавязкам работнікай клясы усей Польшчы ёсьць энэргічна выступіць у абароне дэмакратычных свабодаў, у абароне сваіх правоў, проціў фашызму і рэакцыі, проціў нацыянальнаму уціску і ўсялякім праявам нацыяналізму, праціваставляючы палітыцы рэакцыйнага лягеру і капіталу прынцып міжнароднай солідарнасьці ўсіх працоўных.

Прадстаўнікі памянёных партыяў пастанавілі падтрымліваць цесную сувязь і згодна працаваць у барацьбе паасобных арганізацыяў соцыялістычнага пролетарыяту.

Дарагоўля ў Польшчы расьце ўсё хутчэйшым тэмпам. За апошнія дні цэны на тавары падняліся ад 40 да 400%. Як бачым Польшча ніяк ня хоча заставацца ў гэтым выпадку ад Нямеччыны.

Хвасты перад магазынамі прадуктаў першай патрэбы растуць, як за часаў нямецкай окупацыі. Здараюцца, што слабыя здароўем паміраюць у часе доўгага стаяньня ў гэтых хвастох. З прычыны голаду ўсё часьцей здараюцца выпадкі самагубства.

„Kurjer Polski„ паведамляе, што ў хуткім часе наступяць важныя перамены ў кабінэце Вітоса. Перадусім выйдуць у адстаўку: міністар жал. дарог п. Карлінскі і міністар публічных работаў — Лапушанскі; далей трэба спадзявацца пераменаў у міністэрствах

фінансаў, заграначных спраў і працы, а таксама міністэрстве прамысловасьці і гандлю, калі пан Кухарскі застанецца міністрам фінансаў, у гэтым апошнім выпадку правіца выстаўляе на пасаду міністра прамысловасьці і гандлю кандыдатуру п. Корфантага. Пястоўцы непакояцца гэткім умацаваньнем Хьены, і правінцыяльная прэса перапоўнена весткамі аб нібы-то маючайся адбыцца рэконструкцыі ўраду ў кірунку налева.

У Варшаву прыехаў польскі пасол у Лёндане і бызўшы міністар заграначных спраў п. Скірмунт. Прыезд Скірмунта ставяць у сувязь з магчымымі пераменамі ў міністэрстве заграначных спраў.

Прасовыя рэпрэсыі за часоў хьена-пястоўскага ўраду ўсё павялічаваюцца; цягнуцца да адказнасьці рэдактары „Słowa Robotniczego“ і „Głosu Opozycji“.

НЯМЕЧЧЫНА.

Забастовачны рух у Нямеччыне пашыраецца. На агульным сходзе работнікаў-друкароў пастаноўлена, распачаць забастоўку. Бастуюць работнікі і тых друкарняў, у якіх друкуюцца банкноты, з гэтай прычыны адчуваецца недахват грашавых знакаў, што выклікае дэманстрацыі і забурэньні. Бастуюць таксама работнікі электрычнай станцыі ў Бэрліне і жалезна-дарожных майстэрняў у Штэтыне. Забастоўка ў Гамбургу ахапіла ўсе прадпрыемствы. Такія-ж весткі прыходзяць і з Лэбукк. У Крэфэльдзе з прычыны дэманстрацый дайшло да бойкі паміж работнікамі і паліцыяй; шмат арыштована; сындыкалісты абвясьцілі гэнэральную забастоўку.

У Раціборы з прычыны дарагоўлі адбыліся дэманстрацыі. Усе работнікі пакінулі працу. Паліцыя сілілася разагнаць дэманстрантаў. Дэманстранты захвацілі самаход з ручнымі гранатамі і атакавалі паліцыю. Паліцыя прымушана была адступіць. Дэманстранты разграбілі склады аружжа, скіраваліся да ратушы. У часе бойкі 4 асобы забіты і 30 цяжка паранена. Шмат асоб адтрымала лёгкія раны.

З усяе Нямеччыны надыходзяць весткі аб забурэньнях. Асабліва вялікія разьмеры забурэньні прынялі у Дрэздэне і Штэтыне, а таксама ў Гамбургу.

11-га ліпня ў Бэрліне забаставалі трамвайшчыкі і чугуначнікі. Забастоўка друкаршчыкаў трывае далей. Газэты ня выходзяць, апрача камуністычнай „Rote Fahne“ і соцыялістычнай „Vorvärts“. Бастуюць усе работнікі ў Кёльне.

11-га ліпня на сабраньні фабрычных камітэтаў пастаноўлена абвясьціць гэнэральную забастоўку. Забастоўка распачалася, а 12 гадзіне; работнікі выстаўляюць гэткія жаданьні:

1) Зваленьне кабінэту д-ра Куно.
2) Сэквэстр прадуктаў, каб забясьпечыць харчаваньне работнікаў.
3) Скасаваньне забароны арганізацыі „пролетарскіх сотняў“.
4) Прызнаньне работніцкіх кантрольн. аддзелаў.
5) Устанаўленьне заработнай платы 60 залатых фэнігаў у гадзіну.
6) Скасаваньне забароны дэманстрацый,

У часе паседжаньня парляманту камуністычныя паслы дамагаліся прыняць работніцкую дэлегацыю. Маршалак Леба даў загад зачыніць дзьверы і не дапусьціць дэлегацыі.

Адбыліся паседжаньні паасобных парлямэнцкіх фракцый. Соцыялісты ўхвалілі рэзолюцыю, ў якой выказаваюць вотум недаверыя ўраду Куно.

Прэзыдэнт выдаў загад, на падставе якога могуць быць зачынены ўсе часопісі, якія заклікаюць да рэволюцыйнай зьмены рэспубліканскіх законаў. Арт. 118 конституцыі аб свабодзе друку скасованы.

Па загаду мюнхэнскай паліцыі зачынена на 3 дні соцыяль-дэмакратычная газэта „Münchener Post“. 11-га жніўня паліцыя заняла рэдакцыю і друкарню камуністычнай газэты „Rote Fahne“ з прычыны адозвы, заклікаючай да зваленьня ўраду.

„Rote Fahne“ паведамляе, што ў Бавары адбываецца ў усіленым тэмпе мобілізацыя контрэволюцыйных элемэнтаў. У Мюнхэне перад інтэндантураю рэакцыйных саюзаў пастаўлены барыкады. Уласьнікі прыватных самаходаў адтрымалі загад ураду трымаць свае самаходы ў пагатове. Контрэволюцыянэры маюць замер вырушыць проціў Саксоніі і Тюрынгіі, дзе, як вядома, соцыялісты і камуністы маюць перавагу. Па думцы „Rote Fahne“ соцыяльдэмакраты збанкрутавалі, левыя соцыялісты ідуць разам з камуністамі. Камуністы кідаюць гэткі лёзунг: небясьпечны мамэнт, калі уліца пачынае палітыкаваць, прышоў; якім чынам прышло да гэтага адгадаць нятрудна: за апошні тыдзень работнікі за сваю заработную тыднёвую плату маглі купіць толькі паўфунта маргарыну, ды й гэта ня было заплачана з прычыны няхваткі грошаў. Кабінэт Куно скончыў сваё жыцьцё.

Канцлер Куно падаўся ў адстаўку разам з усім кабінэтам. Прэзыдэнт Эбэрт адстаўку прыняў і даручыў місыю тварэньня новага кабінэту паслу Штрэзэману, лідэру нямецкай народнай партыі. Штрэзэман мае замер утварыць так званую вялікую коаліцыю, ахопліваючую ўсе партыі, выключаючы камуністаў і крайніх правых. У палітычных колах пануе пераконаньне, што новы кабінэт ня ўтрымаецца доўга пры ўладзе.

ІРЛЯНДЫЯ.

Ірляндзкі парлямэнт распушчаны; выбары да новага парлямэнту адбудуцца 27-га жніўня г. г.

АНГЛІЯ.

Урад ангельскі апублікаваў усе ноты паміж Англіяй і саюзьнікамі ў справах Руры і рэпарацыяў, а таксама апошнюю ноту Францыі і Бэльгіі, якая выражае ангельскі пункт гледжаньня на сучаснае палажэньне.

Ангельская нота выражае расчараваньне з прычыны зьместу франка-бэльгійскага адказу на вядомы проект ангельскэга адказу Нямеччыне. Калі справа йдзе аб тым, што немцы павінны плаціць, дык трэба справу добра распазнаць. Ангельскі ўрад ня можа згадзіцца на прапанованую праз Францыю мінімальную суму рэпарацыяў у 26 мільярдаў залатых марак звыш тэй сумы, якую Францыя вінна Англіі і Злучаным Штатам. Бэльгія-ж жадае 5 мільярдаў зл. м. на тых-жа варунках. Нота прыпамінае ўмову ў Спа і не згаджаецца на дамаганьні Францыі і Бэльгіі, якая ўжо цяпер адтрымала больш, чым іншыя дзяржавы. Жаданьні-ж Францыі прынамсі ў 3—4 разы большыя, чым той вынік, які выплывае з урэгуляваньня міжсаюзных даўгоў у звычайных варунках.

Устаноўленая праз камісію сума 132 мільярды зал. мар. зьяўляецца толькі азначэньнем сумы стратаў, якія прычыніла Нямеччына, але тут ня ўзята пад увагу платаздольнасьць Нямеччыны, для ўстанаўленьня гэтай платаздольнасьці трэба склікаць камісію з удзелам Злучаных Штатаў, нэйтральных дзяржаў і нават Нямеччыны.

Францыя і Бэльгія праўна абасноўваюць окупацыю Рура на § 18 Вэрсальскага трактату; нямецкі ўрад не згаджаецца з гэтым, дзеля таго спорныя пункты павінны быць разгледжаны міжнародным трыбуналам у Газе.

Калі ангельскі ўрад зьвярнуўся да Францыі з запытаньнем, калі будзе эвакуавана Рура, Францыя і Бэльгія заявілі, што пасьля таго, калі немцы выплацяць усё належнае, гэта знача, што яны маюць замер заставацца на окупаваным абшары ня менш як 36 гадоў. Немцы ў гэты час ня могуць заплаціць усей сумы, дзеля гэтага окупацыя працягнецца да бесканечнасьці, што выклікае цяжкія пасьледзтвы ў эканамічным жыцьці і пагражае міру.

Першым шагам да разьвязаньня гэтай справы ёсьць азначэньне максымальнай сумы сплатаў, якую саюзьнікі павінны адтрымаць ад Нямеччыны; другім— паставіць нямецкія фінансы на сталай і моцнай падставе. Окупацыю Руры Англія ня можа лічыць за пажаданую. Урад ангельскі выражае гатоўнасьць зьмяншэньня міжсаюзных даўгоў, а суму, якая належыць Англіі ад саюзьнікаў і Нямеччыны да 14 мільярдаў залатых марак.

ФРАНЦЫЯ.

У Парыжы пануе непакой з прычыны значнага паніжэньня курсу франка. Яшчэ больш абнізіўся бэльгійскі франк, дзеля гэтага францускія банкі пастанавілі ўдзяліць бэльгійскаму ўраду пазычку ў суме паўтара мільярда франкаў.

ЛІТВА.

Літоўскія ўлады занялі ўсе жалезныя дарогі, якія знаходзяцца на абшары Клайпэды.

ГДАНСК.

Забастоўка ў Гданску падыходзіць да канца. Паміж саюзам працадаўцаў і работніцкімі арганізацыямі зроблена ўмова аб рэгуляваньні работніцкай платы ў сталай валюце ў разьмеры $22^1/_2$—25 залатых фэнігаў у гадзіну.

З украінскай прэсы.

Як і ў нас.

Луцкая газэта „Селянська Правда“ у № 2, ад'значаючы факт прасьледаваньня украінскай прэсы, піша:

Прэса ёсьць адзін з найгалаўнейшых способаў барацьбы ў мірны час. Наш праціўнік знае гэта, знае цану гэтай барацьбы і намагаець усякімі способамі, каб зьнішчыць нашу прэсу, каб аслабіць нашу пазыцыю.

Так яно і ў нас: намагаюць, нішчаць і аслабляюць.

Марко Луцкевіч аб беларусах.

Украінскі пасол Марко Луцкевіч, які выехаў за межы Польшчы, бо яму пагражаў арышт, у апошнія часы зьмясьціў некалькі артыкулаў у амэрыканскай і аўстрыяцкай украінскай прэсе, ў якіх падцьвярджаючы фактамі, ярка абрысаваў цяжкое палажэньне беларускага і украінскага народаў у межах Польшчы.

Што галава, то і розум.

Львоўская газэта „Воля народа“ разглядаючы сучаснае становішча польскай палітыкі сьцвярджае фактамі яе беспраграмнасьць і бязладзьдзе. Адзін цягне да леса, другі да беса.

Усе гэта, па словах газэты, стварае недаўгавечнасьць урадаў і даводзіць дзяржаву да руіны, да упадку. „Правіца“ і „лявіца“ забаўляюцца ў чахарду.

Але нам да гэтага хоць-бы што. Нашаму народу ўсё будзе вецер у вочы ці калі пры рулі польскай дзяржавы будзе стаяць „лявіца“ ці „правіца“.

Аднаго поля ягадкі. Нам трэба помніць, што ў Польшчы гісторыя паўтараецца.

Як калісь перад разьдзеламі Польшчы, так і цяпер паны эндэкі і пястоўцы кожны хоча быць большы у сваёй Польшчы, ў кожнага што галава то і розум.

Няма чаго нам спадзявацца на гэтых паноў і павінны ісьці поплеч з польскімі працоўнымі сялянамі і рабочымі.

З Польскага Сойму.

У часе дыскусіі над уставай аб падатку ад маемасьці пасол **Круліковскі** (камуніст) сказаў гэткую прамову:

Устава аб падатку ад маемасьці мае на мэце ратаваньне сучаснага капіталістычнага ладу, які апіраецца на прыватным уладаньні срэдствамі прадукцыі. Гэтая устава адначасна мае на мэце ўратаваньне капіталістычнай улады ў Польшчы на нейкі час. Пан Вежбіцкі, як дакладчык камісіі і пасол Ярашынскі, гаворачы тут, даказавалі, што устава аб падатку ад маемасьці зьяўляецца вялізарнай ахвярай з боку заможных клясаў. Не згаджаючыся з гэтым, лічу за свой абавязак зьвярнуць увагу шырэкіх масаў працоўнага народу ў Польшчы, якія ёсьць запраўдныя прычыны, дзеля якіх заможныя клясы сёньня гатовы даць пэўныя ахвяры, праўда, без вялікай шкоды для сябе.

Мы ня жывём у абстракцыі, мы ня жывём гдзесьці адарванымі ад усяго, што дзеецца за граніцамі нашай дзяржавы; таксама і ўсе уставы, якія тут ухваляюцца і праводзяцца стаяць у зьвязку з тэй унутранай сытуацыяй, якая ўтварылася ў краі і вытвараецца з дня на дзень.

Заможныя клясы ў Польшчы моцна занепакоены. З аднаго боку ў Радных Рэспубліках, дзе ўлада знаходзіцца ў руках работнікаў і сялян, у апошнія часы гаспадарчая сытуацыя шмат палепшылася. Задаваленьне жыцьцёвых патрэбаў работніка ў Маскве шмат вышэйшае, чымся ў Варшаве і гэта выклікае вялікі непакой у радох капіталістаў. Да гэтага часу заможныя клясы цьвярдзілі, у чым ім ахвотна і радасна памагалі „соцыялісты“, што ўрад сялян і работнікаў у Расеі азначае голад. Апошні год паказавае хвальшывасьць гэтага цьверджаньня і гэты аргумэнт выбіваецца з вашых рук, праз кожную прыведзеную ў дзейнасьць фабрыку, праз кожнае павялічэньне дабрабыту працоўных масаў у Радавых Рэспубліках. Падчас кожнай вялікай рэвалюцыі людзі паміралі з голаду. Але вы, нібы соцыялісты, спэкулявалі на гэтым голадзе і нядолі працоўнага народу ў Радавых Рэспубліках, якія былі вынікам праступнасьці ўсяго капіталістычнага сьвету, бо вы хацелі ўратаваць панаваньне капіталістаў. Дзеля гэтага цяпер, калі гэты плыткі і нікчэмны аргумэнт разбіты, гэта выклікае як у капіталістаў так і іх паслугачых вялікі непакой.

Так справа стаіць на Ўсходзе, адначасна на заходняй граніцы Польшчы ў Нямеччыне, кулак работніка б'ець у брамы капіталізму і ўсё мацней чуецца водгук гэтага ўва ўсім сьвеце. Улада панаваньня капіталізму ў Нямеччыне знаходзіцца пад знакам запытаньня. У гэтых варунках для заможных клясаў ў Польшчы прыходзіць 5 мінют перад 12-тай. І заможныя клясы жадаюць гэтым высілкам адсунуць гадзіну свайго упадку.

Хочуць перачакаць не дзеля таго, каб запраўды хацелі прынясьці ахвяры для дзяржаўнай касы, а толькі дзеля таго, таб у труднай сытуацыі, плацячы падатак ад маемасьці, ў лепшых варунках можна было адбіць назад.

Калі пяройдзем да ўнутранай сытуацыі, дык мусім сьцвердзіць, што заможныя клясы ўрэшце маюць гэткі ўрад, які радасна называюць сваім урадам. Аднак гэты ўрад, як і тыя групы, якія яго падтрымоўваюць, вядуць дзейнасьць выключна ў інтарэсах заможных клясаў, прымушаны ўсёж-такі шукаць шырэйшай апоры паміма капіталістычных сфэраў. Капіталісты заўсёды шукаюць паглыбленьня сваіх уплываў на масы дробнага мяшчанства, беднага сялянства, ўрадоўцаў, а нават часткова і работнікаў. Аднак пэрыяд двухмесячнага капіталістычнага ўрадаваньня ўжо прычыніўся да змарнаваньня шмат таго капіталу, які капіталісты накапілі ў масах, аб якіх я гаварыў, у працягу 4 гадоў, калі ўрад знаходзіўся ў руках тых-жа капіталістаў, але пад ашуканскаю фірмаю левага ўраду, калі ўсе грамадзкія беды прыпісвалі яны таму, што гэта ёсьць вынікам тых урадаў, якія на відавочныя кпіны называлі соцыялістычнымі. Цяпер аказалася, што не камуністы, але іменна паслы соцыялісты і вызваленцы кажуць, што ніякіх левых, а тым больш соцыялістычных урадаў у Польшчы ніколі ня было. І гэта праўда. Запраўды, ніякіх левых урадаў у Польшчы ня было, былі толькі капіталістычныя ўрады, якія апіраліся на левай палавіне Сойму, якая так лёгка адказнасьці за папярэднія ўрады пазбыцца ня можа. Трудна. Гэта— яскрава-клясычны прымер, што левыя партыі альбо зусім ня маюць уласнай праграмы, альбо, маючы такую, ня мелі адвагі праводзіць яе ў жыцьцё і тварылі ўрады ні цёплыя ні халодныя, за якія цяпер ніхто ня хоча браць адказнасьці. Гэтыя ўрады ў пасьледзтвах сваей дзеяльнасьці, сыстэматычна падгатовілі грунт да такога парадку рэчаў, што павінен быў прыйсьці гэты ўрад, урад яўна капіталістычны, які засядае ў гэту мінюту. Сучасны ўрад моцна занепакоены, таксама як і правая палавіна Сойму, бо ведаюць, што трацяць веру сярод дробна-мяшчанства. Сьвядома шырылі столькі ілюзій і надзеяў, абяцалі амаль што цуды, казалі: як прыдзе да ўлады васьмёрка, дык усё зьменіцца на лепшае. Запраўды, зьмянілася, але ня ў кірунку 30 фэн. за фунт хлеба, але ў адваротным. Даляр каштуе

210 тысяч марак і адносна да гэтага каштуе фунт бульбы, мяса ці хлеба.

Вось-жа ўнутраная і вонкавая сытуацыя падала капіталістам і абшарнікам думку аб неабходнасьці зрабіць у гэтым палажэньні нейкі высілак, каб выклікаць новыя ілюзіі ў расчараваўшыхся ў капіталістычных урадах масах. Кінуліся тады да уставы аб падатку ад маемасьці. Адначасна нявeручым казалі, праўда, што з даніны пана Міхальскага нічога добрага для народу ня вышла, але цяпер запраўды распачнецца naправа скарбу. Урад і правая палавіна Сойму хочуць гэты падатак накласьці па магчымасьці на тыя слаі, якіх ніяк заможнымі і багатымі назваць ня можна. Бо што-ж гэта капіталістычная гаспадарка, якая варта толькі 2000 франкаў? Ці-ж гэткія ўласьнікі, багачы і капіталісты? Не, гэта—беднякі, што ня могуць стачыць канцы з канцамі. Калі, паночкі, зачынаеце ад таго, што хочаце, каб гаспадарка вартасьцю ў 2000 фр. аплачавала падатак ад маемасьці, дык гэта даказвае, што нават у такой крытычнай для вас сытуацыі, не патрапіце здабыцца на большыя ахвяры, якія толькі самі для сябе нясеце, бо хочаце ратаваць сваю ўладу і сваю гаспадарчую сыстэму перад няўнікнёнаю загубаю. Панове абшарнікі і капіталісты, адначасна ўжо абмяркоўваеце, якім спосабам давясьці да таго, каб вялікая зямельная і прамысловая ўласнасьць як мага менш заплаціла нават паводлуг табліц, прадбачаных гэтым законам. Дзеля гэтага ўводзіце права плаціць падатак ад маемасьці облігацыямі.

Гэтая справа облігацыяў дала магчымасьць дакладчыку паслу Вежбіцкаму выложыць тэорыю аб акцыйных таварыствах. Для п. Вежбіцкага акцыйнае таварыства ёсьць ідэальны спосаб нацыяналізацыі капіталу. Мала маюго часу, каб падрабязна застанавіцца над тым, што: 1) акцыйныя таварыствы ёсьць вынікам таго, што ўласьнік капіталу зусім непатрэбны ў прадпрыемстве, ў процэсе прадукцыі патрэбны толькі яго грошы, а ён сам можа йсьці „в дуракі“, 2) гэта ёсьць форма пры помачы якой вялікі капітал эксплёатуе і пазбаўляе ўласнасьці дробных капіталістаў. Гэта адбываецца надта скомплікованым спосабам. Звычайна робіцца вось як: прадаюцца беднякам акцыі, пасьля калі ўжо акцыі даюць даход, робіцца на біржы штучная паніка, купляюцца ў гэтых няшчасных за бясцэнак акцыі і на гэтым робяцца вялізарная інтарэсы. Гэта спосаб пазбаўленьня ўласнасьці дробных капіталістаў на карысьць вялікіх капіталістычных паноў, 3) справа выглядзіць яшчэ гэтак, што ўласьнік акцыі можа быць чалавекам, які свайго прадпрыемства ніколі ў вочы ня бачыў, які жывучы ў Варшаве, можа мець акцыі акцыйных таварыстваў у Афрыцы ці Алясцы. Дзеля гэтага ўсю гэту тэорыю п. Вежбіцкага аб тым, што акцыйныя таварыства ёсьць спосабам нацыяналізацыі капіталу, трэба лічыць байкай.

Усе прапазыцыі меншасьцяў, якія скіраваны да таго, каб сплата падатку ад маемасьці праз заможныя клясы была рэальнаю і плацілася рэальнымі вартасьцямі, якія далі-б Дзяржаве магчымасьць адтрымоўваць з гэтых прадпрыемстваў даходы на карысьць Дзяржавы з аднаго боку, а з другога ўсе тыя папраўкі, скірованыя да таго, каб дробнага селяніна-земляроба і рамесьніка зволыніць ад падатку ад маемасьці,—мы, камуністы, падтрымаем.

Цяпер перайду да таго, якіх стасункаў паны з правіцы спадзяюцца ад гэтага падатку.

Тут была мова аб тым, што гэта можа быць пачатак аздараўленьня дзяржаўнага скарбу. Ужо ня першы раз гэта чуем. Калі п. Міхальскі прадстаўляў сваю уставу аб даніне, дык паўтараліся тыя самыя аргумэнты і з гэтага нічога ня вышла. Таксама будзе і цяпер, а будзе дзеля таго, што пакуль істнуе ўрад, які зьяўляецца ўрадам капіталістаў і абшарнікаў, дык вынікі данінаў ад маемасьці будуць вось якія: капіталісты і абшарнікі выкарыстаюць усе свае уплывы, увесь свой арганізацыйны апарат, каб, яшчэ не заплаціўшы раты ў лік падатку ад маемасьці, ужо выцягнуць гэтую рату з шырокіх масаў спажыўцоў, павялічаваючы цэны на прадметы першай патрэбы. Бо паны капіталісты няздольны да ніякіх ахвяр, нават на карысьць свайго ўласнага клясавага панаваньня. Ухваленьне падатку ад маемасьці дае ім повад павялічыць ступень эксплёатацыі і вызыску шырокіх слаёў насяленьня. „Цяпер плацім падатак ад маемасьці!“—вось які будзе лёзунг, які капіталісты і абшарнікі кінуць для сваей абароны, калі будуць падвышаць цэны на хлеб, мяса, палатно, абутак і г. д. і калі будуць імкнуцца да таго, каб абнізіць заработак работніка, каб павялічыць дзень працы, павялічыць суму яго вызыску.

Панове кажаце, што маеце веру, што праз гэты падатак аздаровіце скарб. Гэтай веры мы, камуністы, ня маем, а ня маем дзеля таго, што пакуль вы правіце, пакуль улада знаходзіцца ў руках капіталістаў, ніякой фактычнай перамены да лепшага быць ня можа. Гэтакую перамену можа зрабіць толькі ўрад работнікаў і сялян, не пазваляючы капіталістам пакрыць падатак, павышаючы цэны, павялічваючы вызыск працоўных.

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

ХРОНІКА.

Газэта „Наш Сьцяг“ зачынена.

„Наш Сьцяг“ пятая беларуская газэта зачыненая у Вільні польскай адміністрацыяй.

У працягу васьмёх апошніх месяцау у Вільні зачынены польскай адміністрацыяй гэткія беларускія газэты: „Наша Будучына“, „Новае Жыцьце“, „Саха“, „Нашае Жыцьце“ і „Наш Сьцяг“ і сканфіскована 15 намяроу.

Рэдакцыя газэты „Наш Сьцяг“ адтрымала 13-га жніўня ніжэйпададзенае паведамленьне ад камісара ўраду гор. Вільні.

Niniejszem zawiadamiam, iż Sąd Okręgowy na posiedzeniu gospodarczem z dnia 8-go sierpnia r. b. zatwierdził areszt na numer 17 czasopisma „Nasz Sciag“ i zawiesił je do wydania wyroku sądowego.

Wobec powyższego wydawania czasopisma „Nasz Sciag“ zawieszam do czasu wyroku sądowego.

Пасьля двухмесячнага істнаваньня на 24 нумары адзіная беларуская газэта ў Заходняй Беларусі змушана спыніць працу клясавага і нацыянальнага асьведамленьня і перастаць быць абаронцам інтарэсаў трохмільённага беспатольнага беларускага народу, які знаходзіцца ў межах Polskiej Rzeczypospolitej.

Доля меншасьцяў у Польшчы. Літоўская газэта „Rytu Lietuva“ у № 36 паведамляе, што 31-га ліпня, прышоўшая ў Віленскі Літоўскі Камітэт, паліцыя заявіла, што памяшканьне, дзе знаходзіцца Камітэт, Літоўскі Клюб і сталоўка лічацца з названай даты рэквізованымі. У канцы газэта дабаўляе: „Усё гэта ў той час, калі у месьце так шмат нерамантованых мястовых, урадовых і прыватных дамоў, якія будучы ў такім стане зусім нішчацца і ніхто аб іх не клапоціцца, бо ўсе грошы кідаюцца на агітацыю. А калі трэба—дык выкідаюць на вуліцы літоўскія і беларускія установы“.

Праца камуністаў. У Вільны апошнімі днямі былі расклеены па вуліцах камуністычныя адозвы.

„Шляхам Жыцьця“ ў другім выданьні. Вышла з друку і прадаецца ў Беларускай кнігарні (Завальная 7) зборнік вершаў Янкі Купалі. „Шляхам Жыцьця“ з партрэтам аўтара.

Віленскае Беларускае Грамадзянскае Сабраньне пераехала на другое памяшканьне на Віленскую вуліцу № 12.

„Dziennik Wileński“ паведамляе, што Цэнтральны Беларускі Выканаўчы камітэт у Менску ў апошнія часы вядзе паседжаньні на беларускай мове.

Па горадзе расклеены загад дэлегата ўраду аб новых мэдыцынскіх аглядах і кантрольных сабраньнях. Той, хто радзіўся у часе ад 1883 г. да 1899 г. павінны явіцца для новай рэгістрацыі і мэдэцынскага агляду.

Суд над рэдактарам. Віленскі Акружны Суд пацягнуў да судовай адказнасьці рэдактара жыдоўскай гэзеты „Tog“ за надрукаваны артыкул, у якім угледжана палітычнае праступнасьць.

Весткі з вёскі.

Пружана.

Хоць ужо беларуская праца на ніве асьведамленьня нашага сялянства пачалася даўна і пасьпела захапіць галаўнейшыя беларускія асяродкі, наша места, ня гледзячы на досыць значную лічбу жыхарства (ля 15 тысячаў), яшчэ дагэтуль сьпіць. Ня збудзілі яго ні хвіліны рэвалюцыі, ні прадвыбарнай агітацыі тым больш ня здолаюць разбудзіць цяжкія часіны сучаснай рэакцыі, калі паліцыя ў нас усё робіць, што хоча і ніхто на яе і пальцам ня кіўне.

Ня буду тут прыводзіць фактаў зьдзекаў; іх можна спаткаць амаль ня ў кожным нумары беларускай газэты, а яшчэ лепш ахарактарызаваць народнай прыказкай: „б'юць і плакаці не даюць“.

Праўда, яшчэ ў прошлым годзе знайшліся сьвядомыя асобы, якія пачалі весьці беларускую працу, але хутка пасьля арышту гр. Шыманкі, ці ляпей кажучы пабояў, якія ён адтрымаў ад паліцыі за беларускую працу, усё ізноў замерла.

Аднак, трэба зазначыць, грунт дзеля працы зусім адпаведны.

Есьць у нас Беларускі Сэкрэтарыят які юрыдычна хоць і істнуе, але фактычна зусім не працуе. Дый запраўды, як можа ён працаваць, а таксама мець веру ў вачох

тутэйшага сялянства, калі за ўвесь час істнаваньня Сэкрэтарыяту ня было ніводнага беларускага пасла. Ужо няраз зьвярталіся мы да нашых паслоў з просьбай, каб завярнулі да нас, аднак яны да гэтага часу не заглянулі. Магчыма, што яны вельмі заняты, але усё-ткі варта да нас заглянуць у кірмашовы дзень, які бывае кожную нядзелю. Спадзяемася і просім неадкладна прыехаць да нас і падбадрыць нашае запужанае сялянства сваім гарачым словам.

Сяляне да таго напужаны паліцыяй, што нават баяцца зайсьці ў свой сэкрэтарыят па газэту.

Пружанец.

З дарогі.

Ехаў я нядаўна ў Вільню і вось, што мне давялося чуць і бачыць у вагоне, хачу выказаць праз газэту. Вельмі ўжо крыўдна тарганула мяне.

Сядзела нас у вагоне колькі чалавек. Усе гутарылі папольску—выглядалі на мясцовую шляхту, а то можа польскія ўрадоўцы.

Пачалі яны гутарку аб беларусах і украінцах і вось давай іх бэсьціць на чым сьвет стаіць. Хамы яны, кажуць, трэба іх як мага ўціскаць бо яны гэтага заслужаваюць—у часе вайны усе пяройдуць да бальшавікоў. Трэба кажа, якнайбольш асаднікаў у гэты край, бо ані паліцыя ані чынавенства ня дасьць рады з гэтай цемнатой і зьверамі. „Kiedy my ich nie zadusimy, tu naszemu państwu grozi niebezpieczeństwo“.

І вось у час гэтай гутаркі ўваходзіць селянін.

Тут адна пані калі ўзьелася ды пачала выганяць бедака. А ён і ўзмаліўся, што ня будзе замінаць, што едзе дамоў — плыты ганяў, што яму недалёка. Пані ніяк не супакоівалася. І вос з верхняй лаўкі злазіць улан польскі, бярэць селяніна за карак і выпіхае з нашага аддзяленьня і дзьверы зачыніў. Трудна мне аб гэтым пісаць, але яшчэ трудней было ўсё гэта бачыць. Адно толькі скажу, што глыбака мне ў душу запала гэтая панявера над чалавекам, гэтая безнаказная самаволя пануючых.

Янка Падарожны.

Сухаволя, Сакольскага павету.

У нас, як і ўсюды беларус сынонім нечага, што ад'зываецца камунізмам, беластоцкім працэсам з пагляду тутэйшае ўлады. І ў гэтым дзіўна згодна паступаюць адміністрацыя і духавенства. Летась у Сухавольскім касьцёле ксёндз з Ганёндзу Адам Абрамовіч у казаньні накінуўся быў на вучаніка беларускай Віленскай гімназіі П. Грышкевіча. Але адтрымаў ад гэнага адправу і сёлета ўжо ня лаяўся.

Тутэйшыя сяляне мала цікавяцца палітыкай і паціху высьмеіваюць дабрадзеяў, што гвалтам хацелі-бы зрабіці з іх ня толькі на паперы „rdzenną ludność polską“, бо неяк ўсё, што пад сьцягам гэнай рдзэннасьці выступае, дужа благое. А яно апанавала на'т селяніна ў яго спакойным жыцьці, схаваным ад забастоўкаў, спэкуляцыі, партыйнай грызьні, самахвальства і няўдач сучаснага жыцьця Рэчыпаспалітай.

Прыйшлі да земляроба яго ўласьцівыя беды: школа і падаткі. Бо школа, калі яна благая, вялікая бяда. А ў нас на парафію добрай школы трэба шукаці са сьвечкай. Затое прыкладаў на школы, дзе вучаць, як не належыць, шмат. Вучыцельства пераважна прышлае-галіцыяне. З якой яны навукай самі

—гэта рэч інспэктара ў Саколцы, каторы да нас добра, калі раз ў год заглядвае. Але вучаць так, што дзіця праз тры гады ня знае ніводнай літары, як ў майго суседа.

Есьць тут у нас вучыцель у вёсцы Хадароўцы, што добра мо гандлюе коньмі, але вучыць блага. Некалька вёсак падалі просьбу, каб гэтага „пана“ забралі ад іх, але ці з гэтага што выйдзе?—Ен з Галіцыі.

Падаткаў няшмат, дык толькі бяда, што іх прыходзіцца плаціць што два—тры тыдні. Панасылалі з валасьцеў такія мудрыя паперы дзеля вызначэньня даходнасьці гаспадаркі, што няма каму іх выпісаваці, нат у валасьці не разумеюць.

Нашае мястэчка лічыць каля 4-х тысяч жыхароў—палова жыдоў. Яны маюць добрую школу, дзе вучаць пажыдоўску і маюць тры школьныя будынкі.

Каталікі-ж ня маюць свайго будынку школьнага, школа гэтак на 20—30 дзяцей месьціца на лаўцы ў касьцельным доме, скуль яе наш ксёндз А. Гайлевіч нядаўна хацеў выкінуці. А ён школ дужа ня любіць. Мейская Рада тры ці 4 гады таму назад запісала ў пратаколе, што мае быці школа ў Сухаволі, але мусіць чацьвёртае пакаленьне прыжджэ зьдзейсьненьня гэнай пастановы. А павет гэтым мала рупіцца, пэўна таму, што да Сухаволі 35 вёрстаў дрэннай дарогі.

Забыўся,—цяпер пры „нарадовым жондзе“, чыста-польскім прыйшла новая бяда, дарагоўля. Чуў, што сяляне ня ў сілах абуцца на зіму ў боты, бо мой сусед без канца робіць „клемпы“, нават альха падаражэла. Ці гэта мае быць нарадовы польскі абутак?

Сухаволяц.

Допісы.

Беларусы у Амэрыцы.

Аб беларускім пікніку на 19 жніўня.

Першы і апошні ў летнім сэзоне беларускі пікнік, ладжаны Беларускім Камітэтам на карысьць палітычных змагароў Заходняй Беларусі, зацікавіў ня толькі беларускае грамадзянства, але таксама украінскае, літоўскае і іншае. На гэты дзень братнія беларусам народы ня будуць арганізаваць сваіх прадпрыемстваў, а ўсе зьявяцца на беларускі пікнік.

У канцэртнай праграме выступяць артысты: Уладзімірава, Гадувоў і Вараб'еў. Прамоўцамі будуць. А. Змагар—Беларусь, адвакат К. Гугіс—Літва, Др. Грыневецкі-Украіна.

П. Б.

БІБЛІЯГРАФІЯ.

Янка Купала Шляхам жыцьця. Другое папраўленае выданьне. Выдавецтва Б. А. Клецкіна Вільня 1923 г.

Другое выданьне вялікага зборніку вершаў Я. Купалы „Шляхам Жыцьця“ аздоблена самым апошнім фотографічным патрэтам аўтара. Кніжка зьмяшчае аж 270 страніц.

Выданьне гэтае праўда што папраўлена, але можна лічыць, што толькі з боку орфографічнага, бо падчас першага выданьня ня было яшчэ ў нас сыстэматычнае граматыкі. Нажаль і орфографія другога выданьня выглядае не саўсім па Тарашкевічу, ёсьць некаторыя карэктарскія недарэчнасьці. Але дзе іх няма ў нашых выданьнях, асабліва розных эмігранцкіх! Тут у Вільні яшчэ з бядою напалову.

Што найгорай, дык гэта тое, што нават найлепшыя з раньніх твораў нашага вялікага песьняра часта-густа псуюцца грубымі полёнізмамі, якія саўсім непапраўлены аўтарам у новым выданьні. Напр. у вершы „Чалавеку“ (35 стр.) спатыкаем чысьцейшыя полёнізмы:

„Ты і ў **прышласьць** рад глянуць заранья“...

Слова „przyszłość“ абсалютна польскае і адпавядае нашаму—„будучына“. Альбо ў тым-жа вершы:

...Гэтых сіл не пазнаць да магілы
Табе **думнаму** цару зямлі.

„Думны“—пабеларуску—„горды“.

І полёнізм гэты ў даным месцы заміняецца якнайлягчэй.

Часамі няшкодзіла-б замяніць і кроплю русіцызмаў, як напр.:

„Мой дом—прывольле зьвёзднай далі“...

А чаму ня „зорнай далі“?

Усё гэта дробныя балячкі і дзьве-тры іх паказваюць, як слаба папраўлялася другое выданьне „Шляхам Жыцьця“.

Чыстата мовы зьяўляецца першай азнакай яе самастойнасьці і той прогрэс, які зрабіла наша мова ад часу першага выданьня „Ш. Ж.“. трэ'было-б шаноўнаму аўтору ўзяць пад увагу. Пазычаць словы ў суседзяў-славян хоць-бы навет і для рыфмоўкі ніколі нельга віртуозам нашае мовы—поэтам, а ў „Шл. Жыц.“ вельмі часта спатыкаем польск. слова „балесьне“, як рыфму да слова „песьня“, ці польскае „заглада“ (сьмерць“) для рыфмоўкі з „прынадай“, „здрадай“. Ня вытрымлівае крытыкі таксама і ўжываньне гэткіх словаў, як „жычэньне“, „жычу“, „млечны“, „айчызна“, „льсьняць“, альбо ўжываньне небеларускіх акцэнтаў, як у загалоўку аднаго вершу—„У ночным царстве“.

Пабеларуску „о“ заўсёды пад націскам. А слова „начны“, (а ня „ночны“) у творным і месным склонах будзе—„начным“. Ды ўсіх полёнізмаў у паважным томе вершаў гэтак хутка і не пералічыць, а пачысьціць іх хоць і не саўсім лёгкая, але ўсё-ж такі магчымая рэч.

К. М.

Беларускі музэй.

Цікавы, дужа цікавы Беларускі Музэй імя І. Луцкевіча ў Вільні. У ім хаваюцца вялікія вартасьці для навукі, для гісторыка, для поэта. Тут кожная рэч, узятая з Беларусі, мае сваю цану, бо яна знойдзена тут, вось на гэтых палёх, на гэтых далінах, вось у гэтых аграмадных волатах-асілках, курганох! Кожную мясцовасьць ведаеш, нираз там можа й быў, і ўваскрасае ў памяці гэты жывы від; міжвольна гэтыя рэчы, што знойдзены й захоўваюцца ў Музэі, прымушаюць бязьмерна любіць тую мясцовасьць, тыя лясы-бары, вазёры, іншарыны, любіць усю наогул Беларусь, увесь вялікі сярмяжны Беларускі Народ!

Вее нечым бязьмежна дарагім, сваім родным, калі глядзіш на якую-небудзь рэч. Здаецца п'еш келіх старадаўняга віна, чытаеш першую старонку кнігі мілай гісторыі нашага краю.

Вы, інтэлігэнты вёскі, зьвярнеце ўвагу на цэркаўкі-капліцы, што ў некаторых мясцох разваліліся ад старасьці, прыгледзьцеся да яе ўбраньня, да харугваў, да абразоў ды рыз, што цяпер ня ўжываюць папы, і да тых рэчаў царкоўных, што аджылі сягоньня свой век. Зьвярнеце ўвагу на чарнакніжнікаў (калі яны яшчэ ёсьць) і прыгледзьцеся да іх кніжак, па якіх яны чытаюць-чмуцяць народ. Бывае—гэтыя кнігі вельмі старадаўнія. Загляньце ў панскія маёнткі, — там гэтак сама шмат ёсьць старадаўняга, яшчэ нават з беларускім характарам. Цікавыя бываюць партрэты, статуі, скуры і інш. Ваша цікавае вока павінна ўсюды кінуць зірк і калі знойдзена, па вашай думцы, нешта маючае гістарычную, этнографічную, альбо мастацкую вартасьць—напішэце ў Беларускі Музэй. Ён, як няма лепей, зьверне на гэта ўвагу, вышле сваіх працаўнікоў на месцы й вам назаўсёды застанецца ўдзячан. Ваша імя будзе ўпісана ў Музэі, як чалавека, палажыўшага цэгліну для фундаманту аграмаднага культурнага гмаху Беларускага Музэю Прошласьці.

Інтэлігэнты, любячыя сваю Беларусь, яе прошласьць, жадаючыя даць будучыне шчасьце бачыць перад сабой наша мінулае гэтае старонкі, — зьвяртайце на ўсе старажытныя рэчы ўвагу і давайце аб гэтым знаць Музэю.

Курс на грошы.

Варшава 14 жніўня.

(Офіцыяльна).

Даляры	245.000
Нямецкая марка	0,8
Фунты штэрл.	1.205.000
Франкі франц.	13.700
Франкі бэльгійск.	—
10 руб. золатам	—

Сэкрэтарыяты Беларускага Пасольскага Клюбу.

1) **Вільня**, Віленская вул. 12, кв. 6.
2) **Ліда**, I I Слабодка 8.
3) **м. Глыбокае**, Дзісьненскага пав. вул. Сенкевіча 46.
4) **Жодзішкі**, Сьвянцянскага павету кс. Годлеўскі.
5) **Наваградак**, Вялікі Рынак 14.
6) **Нясьвіж**, Альбянская 28.
7) **Столбцы**, Шпітальная 22.
8) **Горадна**, Мастовая 9.
9) **Бельск**, Замкавая вул. 3, кв. 1
10) **м. Саколка**, Горадзенская вул. 34.
11) **м. Кляшчэлі**, Бельскага павету.
12) **м. Крынкі**, Горадзен. павету, Горадзенская вул. 34.
13) **Пружаны**, Вуліца кс. Буткевіча, 16.
14) **Беласток**, Нова-Варшаўская вул. № 83.

Беларускі Пасольскі Клюб, Варшава, Вейская вул. Сойм.

Выдавец Л. Рыдлеўскі.

Друкарня Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.